

cladibus, quantisque iugiter quatatur¹ stimulis profugorum, ac nefanda superbia deditorum ex eo pene cunctis cognitum est, quod et patriæ diminutionem ostendunt², et hac occasione potius quam expugnandorum hostium exterorum arma sumere s̄apē compellimur. Vt ergo tam dira temeritas tandem victa depereat, et huiusmodi transgressoribus manifesta scelera non relinquantur ulterius impunita, hac³ omne per avum lege valitura sancimus, ut quicumque ex tempore reverendæ memoria CHINTILANI⁴ principis usque ad annum, Deo favente, regni nostri secundum, vel amodo et ultra ad adversam gentem, vel extraneam partem perrexit, sive perrexerit, aut etiam ire voluit, vel quandoque voluerit, ut sceleratissimo ausu contra gentem Gotorum, vel patriam ageret, aut fortasse conetur aliquatenus⁵ agere, et captus, sive detectus extitit, vel extiterit, sive ab anno regni nostri primo, vel deinceps quispiam intra fines patriæ Gotorum quacumque conturbationem, aut scandalum in contrarietatem regni nostri vel gentis facere voluerit, sive ex tempore nostri regiminis tale agere aliquid, vel disponere conatus est aut fuerit, atque quod indignum dictu videtur, in necem vel abiectionem nostram, sive subsequentium Regum intendere, vel intendisse proditus videtur esse vel fuerit: horum omnium scelerum, vel unius ex his quisque reus inventus, in retractabilem sententiam mortis excipiat, nec⁶ ulla ei de cetero sit vivendi libertas indulta⁷, quod si fortasse pietatis intuitu a principe fuerit illi vita concessa⁸, non aliter quam effossis oculis relinquatur ad vitam⁹, quatenus nec excidium videat quo fuerat nequiter delectatus, et amarissimam vitamducere se perenniter doleat. Res tamen omnes huius¹⁰ tam nefarii transgressoris¹¹ in Regis ad integrum potestate persistant¹², et cui donatae ab eo fuerint ita perpetim secure possideat, ut nullus unquam succendentium regum causam suam et gentis vitiaturus has ullatenus¹³ auferre præsumat. Verum quia multi plerumque periuntur qui dum his et talibus pravis medita-

VII. Flavius gloriosus Recesvintus Rex¹⁴.

De non criminando principe, nec male dicendo illi.

Sicut in persona principis omnibus prohibemus, aut commovere nequitiam cogitationis, aut manus inicere ultiōnis, ita etiam nullum patimur in eum, aut notam ponere criminis, aut verba congerere maledictionis. Sacrae namque auctoritas

nectere iuramenti aut in deceptionem potestatis regiae, vel cuiuslibet alterius tam sceleratæ fraudis se audeat actione constringi. Si quis vero amodo aliter quam præmissum est huiusmodi iuramento se alligare præsumperit, legis periculis sanctionum, quæ de perfidis noscitur hæc contra Regem agentibus promulgata existere subiacebit.

¹ Toled. got. partiatur.
² Toled. got. Emil. S. J. R. y Lind. agnoscent. Legion. cognoscunt.

³ Legion. Vigil. y Lind. hanc legem valitaram.
⁴ Toled. got. CINTILANI.

⁵ Legion. aliquid.

⁶ Card. et si nulla mortis ultiōne plectatur, et pietatis intuitu a principe illi fuerit vita concessa, aut effossionem perforat oculorum, secundum quod in lege hac hucusque fuerat constitutum. Y^llo demas como el Legion., salvo que dice reservabitur.
⁷ Toled. consistant.
⁸ Legion. nullatenus.
⁹ Toled. got. y Lind. inveniuntur.
¹⁰ Card. conferre vel proferre.
¹¹ Vigil. y Lind. quidquid eo.
¹² Lind. iuribus.
¹³ Vigil. y Emilian. quacumque voluerit.
¹⁴ Card. Noviter emendata. Toled. got. sin autor. Legion. Flavius Cindus. Rex. Nova.

⁷ Lind. indulta libertas, et si nulla mortis ultiōne plectatur, et pietatis intuitu, &c.

⁸ Emilian. et iam nulla mortis ultiōne plectatur, non aliter, &c. Lind. concessa, effossionem perforat oculorum, secundum quod in lege hac hucusque fuerat constitutum. Y^llo demas como en el Emilian.

⁹ Emilian. aut etiam aliud secundum quod in lege hac hucusque fuerat constitutum, decalvatus tamen centum flagella suscipiat, &c. como en el de Card. hasta quatenus.

¹⁰ Legion. huius qui morte est pro tali scelere perimendus, vel huius cui vita propter suam nequitiam infelicitate reservatur in Regis, &c.

¹¹ Card. transgressoris vel eius qui morte. Y^llo demas como el Legion., salvo que dice reservabitur.

¹² Lind. consistant.

¹³ Legion. nullatenus.

¹⁴ Toled. got. y Lind. inveniuntur.

¹⁵ Card. conferre vel proferre.

¹⁶ Vigil. y Lind. quidquid eo.

¹⁷ Lind. iuribus.

¹⁸ Vigil. y Emilian. quacumque voluerit.

¹⁹ Card. Noviter emendata. Toled. got. sin autor. Legion. Flavius Cindus. Rex. Nova.

scripturæ¹, et non iubet accipi² opproprium³ aduersus proximum suum, et hunc, qui maledixerit principem⁴ populi sui, demonstrat existere reum. Quapropter quicumque in principem aut crimen iniecerit, aut maledictum intulerit, ita ut hunc de vita sua non humilietur et silenter admonere procuret, sed huic superbe et contumeliose insultare pertent, sive etiam in detractionis eius ignominia turpia et iniuriosa præsumat, si ex⁵ nobilibus idoneisque personis fuerit, seu sit religiosus, sive etiam laicus, mox detectus extiterit et inventus, dimidiam omnium rerum suarum partem amittat, de qua idem princeps faciendi quod sibi placuerit potestatem obtineat. Nam si de vilioribus, humilioribusque personis fuerit, aut certe quem nulla dignitas exornavit, quod de illo vel de rebus eius princeps voluerit, iudicandi licentiam habebit⁶. Simili quoque precepto, defuncto etiam principe, ausum opportune interdicimus detrahendi. Incassum etenim is qui vivit, detractionis in defunctum iacula mittit, quem iam defunctus nec constitutionibus⁷ imbuī, nec incrationibus possit argui. Sed quia pro certo illius insanis innotescit, qui frustra in non sentientem detractionis verba transmittit; ideo idem præsumptor L. verberibus vapulabit, et præsumptionis suæ opportuna silentia dabit, reservata cunctis hac plenius libertate ut, principe tam superstite quam mortuo, liceat unicuique pro negotiis ac rebus omnibus, et loqui quod ad causam pertinet, et contendere sicut decet, et iudicium promereri quod debet: ita enim pone re⁸ nitimus humanæ reverentiam dignitati, ut devotius servare probemur iustitiam Dei.

VIII. Flavius Chintasvintus⁹ Rex.

De remotis alienarum gentium legibus.

Alienæ gentis legibus ad exercitium utilitatis imbui et permittimus et optamus: ad negotiorum vero discussionem, et resultamus et prohibemus. Quamvis enim eloquii polleant, tamen difficultibus hærent: adeo quum sufficiat ad iustitiae plenitudinem et perscrutatio rationum et competentiū ordo verborum, quæ codicis huius series agnoscitur continere, nolumus sive romanis legibus, seu alienis institutionibus amodo amplius convexari.

¹ Legion. scripturæ non.

² Lind. accipere.

³ Lind. opprobrium.

⁴ Toled. got. principi.

⁵ Toled. got. ex hominibus nobilibus.

⁶ Desde Simili quoque hasta silentia dabit falta en el Toledano góticō.

⁷ Lind. institutionibus.

⁸ Lind. proponere.

⁹ Card. Emilian. y S. J. R. Recesvintus. Legion. Antiqua. Flavius Cindasvintus Rex. Toled. got. sin autor ni nota.

¹⁰ Card. Noviter emendata. Toled. got. sin autor ni no-

IX. Flavius gloriosus Rechesvintus Rex¹⁰.

Ne excepto talem librum qualis hic qui nuper est editus, alterum quisque præsumat habere.

Nullus prorsus ex omnibus¹¹ regni nostri præter hunc librum qui nuper est editus, atque secundum seriem huius amodo translatum librum alium¹² legum pro quocumque negotio iudici¹³ offerre pertent¹⁴. Quod si facere præsumperit¹⁵, XXX. libras auri fisco persolvat. Index quoque si vetitum librum sibi postea oblatum disrumpere fortasse distulerit, prædictæ damnationis dispendio subiacebit. Illos tamen a domino huius legis immunes esse iubemus, qui præteritas et anteriores leges non ad confutationem harum legum nostrarum, sed ad comprobationem præteritarum causarum proferre in iudicio fortasse voluerint.

X. Flavius gloriosus Chindasvintus Rex¹⁶.

De diebus festis et feriatis, in quibus non sunt negotia exercenda¹⁷.

Die dominico nemini liceat exsequitione constringi, quia omnes causas religio debet excludere, in quo nullus ad causam dicendam, nec¹⁸ propter aliquod debitum fortasse solvendum, quemquam inquietare præsumat. Diebus etiam paschalibus nulla patimur quemlibet exequitione teneri: id est, per XV. dies, septem qui paschalem solemnitatem præcedunt, et septem alios qui sequuntur. Nativitatis quoque Dominicæ, Circumcisionis, Epiphaniæ, Ascensionis et Pentecostes, singuli dies simili reverentia venerentur. Necnon et pro messivis feriis a quinto decimo kalendas agustas usque ad XV. kalendas septembres. In Carthaginensi vero provincia propter locustarum vastationem assidua, a XV. kalendas iulias usque in¹⁹ kalendas XV. agustas, messivas ferias præcipimus observandas, et propter vindemias colligendas a XV. kalendas octobris usque ad XV. kalendas novembres. Omnibus hac constitutione concedimus, ut per hæc tempora nullus ad causam dicendam venire cogatur, vel sub

¹⁰ Legion. Antiqua. Flavius Cindasvintus Rex. Lind. Nov. emdat. Fls. Rcds.

¹¹ Toled. got. hominibus.

¹² Card. y Legion. librum legum.

¹³ Card. in iudicio.

¹⁴ Legion. præsumat.

¹⁵ Legion. y Lind. si præsumperit.

¹⁶ Card. S. J. R. y Lind. Recesvintus. Toled. got. y Legion. sin autor ni nota.

¹⁷ Emilian. Card. Legion. S. J. R. y Toled. got. exequenda.

¹⁸ Legion. vel.

¹⁹ Card. Toled. got. y Legion. usque in kalendas augusti.

exsequitione aliqua deputetur; nisi forte causa de qua compellitur, coepita iam apud iudicem fuisse videatur. Nam procul dubio si inchoata fuisse actio reperiatur ad peragendum negotium, absque ulla feritorum dierum obiectione condens est qui pulsatur. Ita ut si persona est, cui facile credi possit, placito districtus abscedat. Si certe sit de cuius fide dubitetur, pro se fideiussorem adhibeat, quatenus peractis temporibus supradictis ad finiendam cum petitore causam, ubi iudex elegerit, remota dilatione occurrat: prater qui tale crimen admiserint, quos necesse sit sententia mortis puniri, qui etiam in talibus omnino diebus et comprehendendi sunt, et ardua in vinculis custodia retinendi, quoque peracto die dominico, vel feris supradictis, debita eos subsequatur ultio iudicantis. Messivis sane, vel vindemialibus feris in criminas et dignas morte personas legalis nullatenus censura cessabit. Sed nec illum ista lex excusatum habebit, qui neandum ad iudicium ante compulsus, et tamen sciens se esse quandoquidem compellendum, reliquis se temporibus dilatans ad hoc in praedictis feris illi, a quo pulsandus est, se indubitanter ostendit: quia putat se ad causam dicendam nulla legis sanctione posse teneri, quem tamen aut per placitum distringi præcipimus, quando cum petitore causam finire sit præstitus. Aut si forte talis est, de quo suspecta sit placiti fides, neque fideiussorem pro se adhibere potuerit apud iudicem, sub custodia maneat, ut expleto tempore feriato³, causa, pro qua compellitur, finem accipiat. Si quis autem contra decretum legis huius agere præsumperit, et ad iudicem ex hoc querela pervenerit, L. ictus flagellarum publice extensus accipiat.

XI. *Vt nulla causa a iudicibus auditatur, quæ legibus non continetur.*

Nullus iudex causam audire præsumat, quæ in legibus non continetur; sed comes civitatis vel iudex, aut per se, aut per exsequitorem suum conspectui principis utrasque partes præsentare procuret, quo facilius, et res finem accipiat, et potestatis regiae discretione tractetur, qualiter⁵ exortum negotium legibus inseratur.

XII. Flavius Rechesvinctus Rex⁶.

Vt terminatæ causæ nullatenus revolvantur, reliquæ vero ad libri hu- ius seriem terminentur; adiiciendi le- ges principibus libertate⁷ manente.

Quæcumque causarum negotia inchoata sunt, nondum vero finita, secundum has leges determinari⁸ sancimus. Illas autem causas quæ antequam ista leges a nostra gloria emendantur, legaliter determinata sunt, id est, secundum legum modum qui ab anno primo regni nostri in præteritis observatus est, resuscitari nullatenus patimur. Sane leges adiiciendi, si justa novitas causarum exegerit, principalis electio licentiam habebit, quæ ad instar presentium legum vigorem plenissimum obtinebunt.

XIII. Flavius gloriosus Recesvintus Rex⁹.

Quod nulli liceat dirimere causas, nisi quibus aut princeps, aut consenso voluntatis, aut informatio iudicis¹⁰ potestatem dederit iudicandi.

Dirimere causas nulli licebit, nisi aut a principibus potestate concessa, aut ex consensu partium electo¹¹ iudice trium testium fuerit electionis pactio signis, vel subscriptionibut roborata. Nam et si ii qui potestatem iudicandi a Rege accipiunt, seu etiam ii, qui per commissoria¹² comitum vel iudicum judiciali¹³ potestate utuntur¹⁴, vices suas aliis, quibus fas fuerit, scriptis peragendas ininxerint, licitum erit illis per omnia, similemque et ipsi, qui informati a iudicibus fuerint¹⁵ in iudicando, sicut et illi a quibus determinandi accepterunt vigorem, habebunt in discernendis, vel ordinandis quibusque negotiis potestatem.

XIV. Flavius gloriosus Recesvintus Rex¹⁶.

Quales causas debeant audire tiumfa- di¹⁷, et qualibus personis causas au- diendas iniungant.

Cum cæteris negotiis criminalium etiam causarum tiusfadi iudicandi concessa licentia sit, crimi-

¹ Legion. pro qua.

² Toled. got. y Legion. sed tamen.

³ Legion. feritorum.

⁴ Card. y S. J. R. Flavius gloriosus Recesvintus Rex.

Legion. Antiqua noviter emendata.

⁵ Lind. quatenus.

⁶ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Flav. Recesvin-

dus Rex. Antiqua.

⁷ Legion. potestate.

⁸ Lind. terminari.

⁹ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Novalex, sin autor.

¹⁰ Card. vel . . . iudicium.

¹¹ Legion. electio iudicis trium testium fuerit signis.

¹² Lind. commissoriæ.

¹³ Card. y Legion. iudicaria.

¹⁴ Legion. funguntur.

¹⁵ Legion. fuerit iudicandi.

¹⁶ Toled. got. y Legion. sin autor ni nota.

¹⁷ Legion. y Lind. tiusfadi, y lo mismo el Emilianense

y el de Cardona constantemente.

nos a legum sententia ipsi vindicare¹ non au- deant, sed debitam in eis ut competit censuram exerceant², qui tiumfadi tales eligant³, quibus vicissitudines suas⁴ audiendas iniungant, ut ipsis absentibus illi causas temperate⁵ discutiant, et iuste decernant.

XV. Flavius gloriosus Recesvintus Rex⁶.

Vt indices tam criminales, quam commu- nes terminent causas.

Omnium negotiorum causas ita iudices ha- beant deputatas, ut et criminalia et cætera ne- gotia terminandi sit illis concessa licentia. Pacis vero adsertores non alias dirimant causas, nisi quas illis regia deputaverit ordinandi po- testas. Pacis autem adsertor⁷ est, qui sola faci- ciæ pacis intentione regali sola destinatur auctoritate.

XVI. Flavius Cintasvintus Rex⁸.

De damnis eorum qui non accepta po- testate præsumperint iudicare.

Nullus in territorio non sibi commisso, vel ille qui iudicandi potestatem nullam habet omnino commissam, quemcumque præsumat per iussio- nem aut saionem, vel distingere, vel in aliquo molestius⁹ convexare, nisi ex regia iussio- ne vel partium electione, sive consensu, vel commissoriis adinformationibus¹⁰ comitum, sive etiam iudicium, sicut in lege superiori tenetur, iudex quisque fuerit institutus. Certe quia¹¹ prædictus non institutus iudex præsumptiosus¹² inilicite hæc quæ prohibentur præsumperit agere, confessim ut causa perverserit ad provinciæ ducem, an per se velit, an per quem ipse præceperit, tam inilicitam præumptionem coercere procuret: et illi siquidem cui præsumptiosus¹³ præsumptor extitit, si solum contumeliam vel iniuriam fecerit, libram auri coactus exsolvat. Si vero rem aliquam temeranter abstulerit, vel auferre præ- ceperit, tantumdem cum eadem re quam tu- lerit¹⁴, aliud tantum de suo coactus exsolvat¹⁵.

¹ Lind. iudicare.

² Toled. got. debita . . . censura coerceant.

³ Toled. got. eligant, ut ipsis absentibus.

⁴ Card. suas iniungant.

⁵ Legion. temperante.

⁶ Toled. got. sin autor. Legion. Antiqua. sin autor.

⁷ Legion. y Lind. adsertores . . . destinantur.

⁸ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Noviter emen-

data. Card. Nova emendata.

⁹ Toled. got. molestius.

¹⁰ Toled. got. Card. y Lind. atque informationibus.

¹¹ Toled. got. certe si non.

¹² Lind. præsumptiosus.

¹³ Lind. præsumptuosus.

¹⁴ Lind. tulcrat.

¹⁵ Toled. got. y Legion. restitut.

Quod si quicunque index servum suum seu alienum ad discutienda negotia elegere depu- tatum¹⁶, pro his quæ idem servus contra ius- titiam et leges adtentaverit¹⁷ agere ad omnem satisfactionem legis, iudex qui hunc ordinave- rit, se noverit retineri. Saio¹⁸ vero, seu quis- quis fuerit, qui huic obsequens præsumptori alium consenserit comprehendere, distingere, vel aliquid rerum auferre, centum ictus fla- gellarum accipiet, et hanc præsumptionem tali emendatione coercat.

XVII. Flavius Cintasvintus Rex¹⁹.

De his qui admoniti iudicis epistola vel sigillo, ad iudicium venire con- temnunt.

Iudex quum ab aliquo fuerit interpellatus, ad- versarium querelantis admonitione unius episto- lae vel sigilli ad iudicium venire compellat, sub ea videlicet ratione, ut coram ingenuis personis is qui a iudice missus extiterit, illi, qui ad cau- sam dicendam compellitur, offerat²⁰ epistolam vel sigillum. Et si tali admonitione conventus, aut se dilataverit²¹, aut ad iudicium venire con- tempserit, pro dilatione sola quinque auri soli- dos petitori, et pro contemptu²² quinque alios iudici coactus exsolvat. Quod si non habuerit unde componat, L. flagellis contemptor idem vel dilator²³ coram iudice verberetur, ita ut non ei flagellarum ista correptio inducat notam infamiae. Sin autem solummodo contemptor ex- stiterit, et non habuerit unde compositionem²⁴ exsolvat, absque ulla testificandi iactura XXX. flagella²⁵ suscipiat. Is autem, qui pulsatur, si ad accipiendo dilatasse vel contempssisse, et hoc nullo potuerit teste convinci, et sacramentum²⁷ reddi- derit, quod per nullam occasionem vel contemp- tum hoc fecerit, a damnis vel flagellis superius comprehensis habeatur indemnis. Quod si quilibet episcopus admonitionem iudicis fretus honore sacerdotali contempserit, et pro sua persona ad- assertorem dare distulerit, confessim a iudice ne- gotii, seu a provinciæ sua duce vel comite com- pulsus L. solidorum damnum excipiat, ex qua summa pecuniæ XX. solidi iudici contemptu²⁸

¹⁶ Emilian. Card. Toled. got. y Lind. deputandum.

¹⁷ Vigil. tentaverit.

¹⁸ En el Toledano góticó falta desde Saio hasta el fin.

¹⁹ Toled. got. sin autor ni nota.

²⁰ Toled. got. offerat.

²¹ Card. aut se dilataverit, vel admonitionem epistolæ, vel sigilli recipere contempserit, pro dilatione, &c.

²² Toled. got. pro contumelio.

²³ Toled. got. Card. Emilian. y Lind. dilatator.

²⁴ Legion. componat.

²⁵ Toled. got. XX. flagella.

²⁶ Toled. got. Legion. y Lind. admonitionem.

²⁷ Toled. got. Legion. Card. y Lind. dum sacra- mentum.

²⁸ Lind. pro contemptu.

proficiant, XXX. vero sacerdotis ipsius petitior consequatur. Si certe presbyter, diaconus¹ atque clericus vel monachus ad accipendam iudicis epistolam vel sigillum se dilataverint, aut pro sui persona ad respondendum minime direxerint prosequeuntur, vel contumaciter fuerint contemptores, unusquisque eorum iuxta legis huius sententiam, quæ in laicos superius lata est, indicta damna suscipiat; et si non habuerit unde componat, eius episcopus moneatur, ut pro eo si voluerit satisfacere licentiam habeat. Si autem noluerit, sacramentis coram iudice se noverit obligandum, quod supradictis personis distinctionem talem adhibeat², ut per XXX. dierum spatium ieuniis continuis adfigantur, sufficiatque illis circa solis occasum per dies singulos panis et aquæ³ refectionem accipere, quæ contumacis vitam rationabili possit distinctione corriger. Illa omnino discretione⁴ servata, ut si aut ætatis aut ægritudinis instantia patuerit, quæ hanc disciplinam sustinere non posse demonstret, tam in clericis cuiuscumque ordinis, quam in laicis non tan durissimæ sententiam castigationis instantia compleat iudicis, sed adhibita consideratione pro ægritudine vel ætate, ita contemptorem corrigat, ne ipse contemptor aut langorem magnum⁵, aut debilitationem vel mortem incurrat. Ille vero qui ad implendam commonitionem iudicis contemptor extiterit, seque ita dilataverit⁶, ut eum iudex tam facile reperire non possit, et si post tempus indictum in diebus quatuor non occurrat, si quinta die venerit, omnem huius legis sententiam se noverit evasurum. Pari modo et qui longius centum milibus convenitur, si ad undecimum diem post tempus institutum occurrit, et hunc nullatenus sanctionis huius poena damnavit. Similiter et qui in ducentorum millium spatio constitutus⁷ in vicesima prima die, postquam iussus fuerat, seipsum iudici præsentaverit ad audiendum, eo modo a iactura legis huius habeatur indemnitas. Similis quoque servabitur ordo ubi fuerit amplior itineris longitudine. Ii denique quibus tam rationabile tempus adiectum est, si se ulterius dilatantes minime ad institutum diem superadiectionis occurrerint, confessim iudex ea, quæ pars petit querelantis, reservato negotio dilatoris⁸ tradere non differat petitor, ita ut dum contemptor in postmodum ad negotium dicendum successerit, si vicesimum primum diem transcederit, XX. auri solidos coactus exsolvat. Nam et is qui de centum milibus superiori ordinem præteriens, constitutionem⁹ undecimi diei

fuerit supergressus, et idem decem solidorum damnum excipiat, de quibus damnis superius institutis medietatem sibi iudex exquirat¹⁰, alteram vero medietatem petitior obtineat. Si tamen admonitum aut ægritudo ad veniendum nulla suspenderit, aut inundatio fluminum non retinuerit, vel aditum non obstruxerit, in quo montes transituri sunt, conspersio superflua nivium, quæ necessitas utrum evidenter evenierit, an per excusationem videatur opponi, aut idoneis testibus, aut suo iuramento firmabit¹¹.

XVIII. Flavius Cintasvintus Rex¹².

Si iudex interpellantem audire contemnat, vel utrum fraudulenter an ignoranter iudicium¹³ promat.

Si quis iudici pro adversario suo querelam intulerit, et ipse eum audire noluerit, aut sigillum negaverit, et per diversas occasiones causam eius protraxerit, pro patrocinio aut amicitia nolens legibus obtemperare, et ipse qui petit hoc testibus potuerit adprobare; det ille iudex ei¹⁴ quem audire noluit, pro fatigione eius tantum quantum ipse ab adversario suo secundum legale iudicium fuerat accepturn, et ipsam causam ille qui petit, usque ad tempus legibus constitutum ita habeat reservatam, ut quum eam proponere non possit, et si post tempus indictum in diebus quatuor non occurrat, si quinta die venerit, omnem huius legis sententiam se noverit evasurum. Pari modo et qui longius centum milibus convenitur, si ad undecimum diem post tempus institutum occurrit, et hunc nullatenus sanctionis huius poena damnavit. Similiter et qui in ducentorum millium spatio constitutus⁷ in vicesima prima die, postquam iussus fuerat, seipsum iudici præsentaverit ad audiendum, eo modo a iactura legis huius habeatur indemnitas obtenuit, vel quolibet favore aut amicitia audire distulerit, et propter hoc culpabilis idem iudex nullatenus habeatur. Eadem tamen iudici licet, ut in una hebdomada duobus diebus, vel omnibus meridianis horis, si voluerit, absque causarum andientia suæ vacet domui pro quiete. Reliquo vero tempore prolata sibi negotia frequens, et absque dilatione qualibet examinet.

XIX. ¹⁵ Si iudex per commodum aut per ignorantiam iudicet causam.

Iudex si per quodlibet commodum male iudicaverit, et cuicunque¹⁶ iniuste quidquam auferri præceperit; ille qui a iudice ordinatus ad tollendum fuerat destinatus, ea quæ tulit restituat. Nam ipse iudex contrarius æquitati aliud tantum de suo, quantum auferri iusserat, mox reformat, id est, ablata rei simpla redintegratione¹⁷ concessa

¹ Toled. got. Legion. Emilian. Card. y Lind. añaden vel subdiaconus.

² Lind. exhibeat.

³ Vigil. y Legion. vel aquæ.

⁴ Lind. distinctione.

⁵ Toled. got. Legion. Emilian. Card. y Lind. maximum.

⁶ Card. seque ita dilataverit, ut tarde veniat ad institutum diem super definitionem epistolæ, si post tempus &c.

⁷ Legion. si in.

⁸ Toled. got. Card. y Lind. dilatatoriis.

⁹ Toled. got. constitutionem et ipse fuerit supergressus.

¹⁰ Emilian. Card. Toled. got. Legion. y Lind. adquirat.

¹¹ Toled. got. firmaverit. Legion. firmabitur.

¹² Toled. got. y Emilian. sin autor ni nota.

¹³ Legion. iudicet causam.

¹⁴ Lind. ei pro fatigione.

¹⁵ Legion. Flavius Cindasvintus Rex. Card. Antiqua et noviter emendata. Lind. Novit. emdata. antiqua.

¹⁶ Legion. cuicunque quidquam auferre.

¹⁷ Legion. ablata rei simpla et intemerata iussione concessa.

pro satisfactione suæ temeritatis aliud tantum quantum auferri præceperat, de sua facultate illi, quem iniuste damnaverat, reddat. Quod si¹ non habuerit unde componat, cum his qui habere dinoscitur, ipse iudex illi cui componere debuit, subiaceat servitus, aut L. publice extensus flagella suscipiat. Sin autem per ignorantiam iniuste iudicaverit, et sacramentis² se potuerit excusare, quod³ non per amicitiam, vel cupiditatem, aut per commodum quodlibet, sed tantumdem⁴ ignoranter hoc fecerit, quod iudicavit non valeat, et ipse iudex non implicetur in culpa.

XX. Flavius Chintasvintus Rex⁵.

Si iudex dolo vel calliditate, aut unam, aut ambas causantium partes dispendia faciat sustinere.

Tranquille ac sollicite instantia magnitudinis nostræ præmonet iudices omnes non debere dilatare causidicos, ne gravi dispedio aliquatenus onerentur. Quod si dolo vel calliditate aliqua ad hoc videatur iudex differre negotium, ut una pars, aut amba naufragium perferant, quidquid dispendii super octo dies a die coepta actionis causantes pertulerint, redditio sacramento, totum eis iudex reddere⁶ compellatur. Sin autem vel ægritudo, vel publicæ utilitatis indictio⁷ suspendit iudicem a negotio⁸ peragendo, nullam moram exhibeat litigantibus, sed sub hac eos definitione confessim absolvat, ut ad causam expediendam competenti tempore indubitanter occurrant.

XXI. ⁹ Quid primo iudex servare¹⁰ debat, ut causam bene cognoscat.

Iudex, ut bene causam agnoscat, primum testes interroget, deinde scripturas requirat, ut veritas possit certius inveniri, ne ad sacramentum facile veniatur. Hoc enim iustitia potius indagatio vera commendat, ut scripturæ ex omnibus intercurrant, et iurandi necessitas sese¹¹ inopinata omnino suspendat. In his vero causis sacramenta¹² præsentur, in quibus nullam scripturam, vel pro-

¹¹ Toled. got. Legion. Card. y Lind. sese omnino.

¹² Lind. iuramenta.

¹³ Card. y Lind. añaden: In quibus tamen causis, et a quo iuramentum detur pro sola investigatione iustitia, in iudicis potestate consistat.

¹⁴ Toled. got. y Legion. sin autor ni nota. Lind. Fls. gls. Rcds. rex.

¹⁵ Legion. Card. y Lind. iudicium dare. En el Tole-

dano gotico faltæ desde vel.

¹⁶ Legion. tiuñadum.

¹⁷ Toled. got. ad summum ducem.

¹⁸ Toled. got. instituta sunt.

¹⁹ Toled. got. et quibus.

²⁰ Card. y Lind. iniuste. Legion. Si quis iniuste.

²¹ Legion. componat aut exsolvat.

²² Toled. got. auditus ei negare non poterit.

²³ Toled. got. sin autor ni nota.

²⁴ Toled. got. Card. y Lind. agitetur.

bationem, seu certa indicia veritatis discussio iudicantis invenerit¹³.

XXII. Flavius Chindasvintus Rex¹⁴.

Si cuiuscumque honoris aut ordinis iudex dicatur haberi suspectus, vel si iudex contra leges præsumat¹⁴ iudicare.

Si quis iudicem aut comitem vel vicarium comitis, seu tiuñadum¹⁶ suspectos habere se dixerit, et ad suum¹⁷ ducem aditum accedendi poscerit, vel fortasse eundem ducem suspectum habere se dixerit, non sub hac occasione petitor, ac præsertim pauper quilibet patiatur ultra dilationem. Sed ipsi, qui iudicant eius negotium unde suspecti dicuntur haberi, cum episcopo civitatis ad liquidam discutiant, atque pertractent, et de quo iudicaverint pariter conscribant, subscribantque iudicium: et qui suspectum iudicem habere se dixerat, si contra eum deinceps fuerit querelatus, completis prius quæ per iudicium statuta¹⁸ sunt, sciat sibi apud audientiam principis appellare iudicem esse permisum. Ita ut si index vel sacerdos reperti fuerint nequiter iudicasse, et res ablata querelanti restituatur ad integrum, et a quibus¹⁹ aliter quam veritas habuit iudicatum est, aliud tantum de rebus propriis ei sit factum. Si certe iniustum²⁰ contra iudicem querelam detulerit, et causam, de qua agitur, iuste iudicatam fuisse constiterit, damnum, quod iudex sortiri debuit, petitor sortiatur. Et si non habuerit unde compositionem²¹ exsolvat, C. flagellis extensus publice in eiusdem iudicis præsentia verberetur. Nam si forte quisquam pro utilitate regia aliquid scire se dixerit, aditus²² ei ad conspectum nostræ gloriae negari non poterit.

XXIII. Flavius Chintasvintus Rex²³.

Iudex qualiter faciat iudicatum.

Si de facultatibus vel de rebus maximis, aut etiam dignis negotium agitur²⁴, iudex, præsentia-